

RP 137/2010 rd

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändring av barnskyddslagen

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att barnskyddslagen ändras. Det föreslås att kommunens skyldighet att tillhandahålla klienter inom det barn- och familjeinriktade barnskyddet stödåtgärder inom öppenvården ska preciseras. Det föreslås att barn och familjer ska tillhandahållas sådana socialvårdstjänster som är nödvändiga för barnets hälsa och utveckling i enlighet med den bedömning av

behovet som gjorts i klientplanen av den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter. Målet är att förbättra i synnerhet tillgången till hemservice.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2011 och avses bli behandlad i samband med den.

Lagen avses träda i kraft den 1 januari 2011.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
INNEHÅLL	2
ALLMÄN MOTIVERING	3
1 NULÄGE OCH BEDÖMNING AV NULÄGET	3
1.1 Centrala principer för barnskyddet.....	3
1.2 Klientplan.....	4
1.3 Skyldighet att vidta stödåtgärder inom öppenvården.....	5
1.4 Tryggande av försörjning och boende.....	6
1.5 Andra stödåtgärder inom barnskyddets öppenvård.....	6
1.6 Skyldighet att omhänderta barn och ordna barnets vård utom hemmet.....	8
1.7 Hemservice och familjearbete som tjänster inom öppenvården.....	9
2 MÅLSÄTTNING OCH DE VIKTIGASTE FÖRSLAGEN	10
3 PROPOSITIONENS KONSEKVENSER	11
4 BEREDNINGEN AV PROPOSITIONEN	11
5 SAMBAND MED ANDRA PROPOSITIONER.....	12
DETALJMOTIVERING	12
1 LAGFÖRSLAG	12
2 IKRAFTTRÄDANDE	14
3 FÖRHÅLLANDE TILL GRUNDLAGEN SAMT LAGSTIFTNINGSORDNING	15
LAGFÖRSLAG	16
Lag om ändring av barnskyddslagen.....	16
BILAGA	19
PARALLELLTEXTER	19
Lag om ändring av barnskyddslagen.....	19

ALLMÄN MOTIVERING

1 Nuläge och bedömning av nuläget

Den gällande barnskyddslagen (417/2007) trädde i kraft den 1 januari 2008. Syftet med lagen är att garantera att barnets rättigheter och bästa beaktas vid genomförandet av barnskyddet samt att de stödåtgärder och tjänster som barnet och familjen behöver tryggas.

1.1 Centrala principer för barnskyddet

I 4 § i barnskyddslagen finns det bestämmelser om de centrala principerna för barnskyddet. I paragrafens 1 mom. nämns som central princip för barnskyddet för det första att barnskyddsåtgärderna ska främja barnets gynnsamma utveckling och välfärd. Enligt den regeringsproposition (RP 252/2006 rd) som ledde till att barnskyddslagen stiftades är avsikten att genom ordalydelsen betona att målet är att åtgärderna ska vara förebyggande och främja barnets utveckling.

I den andra meningen i 1 mom. nämns som central princip för barnskyddet att vårdnadshavarna, föräldrarna och andra personer som svarar för barnets vård och fostran ska stödjas vid fostran av och omsorg om barnet.

I den tredje meningen i momentet ingår en i sak ny bestämmelse, enligt vilken barnskyddet ska sträva efter att förebygga barnets och familjens problem samt tillräckligt tidigt ingripa i problem som observerats.

I den sista meningen i 1 mom. föreskrivs det om den bärande principen för barnskyddet, enligt vilken man inom barnskyddet i första hand bör se till barnets bästa. Att trygga barnets bästa är den viktigaste principen för barnskyddet.

Bestämmelser om beaktandet av barnets bästa finns dessutom i 10 § 2 mom. i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000, nedan klientlagen), enligt vilket man i alla åtgärder som vidtas inom offentlig eller privat socialvård och som gäller minderåriga i första hand ska beakta den minderårigas intresse. Enligt artikel 3 i Förenta nationernas konvention om bar-

nets rättigheter (FördrS 59—60/1991, nedan barnkonventionen) ska barnets bästa komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ.

Närmare bestämmelser om grunderna för bedömning av vad som är barnets bästa inom barnskyddet finns i 4 § 2 mom. i barnskyddslagen. Barnets bästa ska vara den centrala bedömningsgrunden i samband med alla barnskyddsåtgärder som gäller barnet. Barnets bästa bör bedömas i olika situationer såväl medan barnet bor hemma som när det har placerats utom hemmet, i synnerhet i förhållande till vårdnad enligt 1 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983). Punkterna 1—5 i 2 mom. gäller det som nämns i 1 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt. Utöver detta omnämns i punkt 6 barnets möjlighet att delta och påverka i frågor som gäller barnet själv samt i punkt 7 att hänsyn ska tas till barnets språkliga, kulturella och religiösa bakgrund. Vikten av att beakta även dessa omständigheter då barnets bästa bedöms bör betonas för att barnets rättigheter enligt barnkonventionen ska kunna tillgodas. Alla de olika punkterna i bestämmelsen bör ha betydelse vid helhetsbedömningen av barnets bästa.

Enligt 3 mom. ska man inom barnskyddet gå så finkänsligt som möjligt till väga. I bestämmelsen nämns dessutom som central princip för barnskyddet uttryckligen att stödåtgärderna inom öppenvården kommer i första hand, om inte bruket av dem strider mot barnets bästa. Inom barnskyddet ska man i enlighet med proportionalitetsprincipen och bland de metoder som är tillgängliga genom servicesystemet välja den som bäst hjälper fram en lösning på barnets och familjens problem och som gör minst intrång i familjens autonomi och integritet.

Avsikten med principen om öppenvårdens primära ställning är dock inte att förhindra att vård utom hemmet ordnas då det överensstämmer med barnets bästa och behov. I mo-

tiveringen till den regeringsproposition som ledde till att barnskyddslagen stiftades fäster man uppmärksamhet vid det allmänna problemet inom barnskyddet att barnen av olika skäl inte får stöd i tillräckligt god tid. När problemen tillspetsas kan man till slut bli tvungen att ta till placering senast när barnet är i puberteten, och då kan barnet redan vara allvarligt skadat. Därför föreskrivs det i 3 mom. att sådan vård utom hemmet som barnet behöver ska ordnas utan dröjsmål.

Enligt den första meningen i lagens 11 § 1 mom. ska kommunen se till att barnskyddet till sin innebörd och omfattning ordnas såsom behovet i kommunen förutsätter. Då familje- och individriktat barnskydd ordnas, ska kommunen se till att service i tillräcklig utsträckning finns tillgänglig vid de tider av dygnet då den behövs.

I 2 mom. finns det bestämmelser om de kvalitetskrav som ställs på tillhandahållandet och utvecklandet av barnskyddet. Enligt bestämmelsen ska barnskyddet vara av sådan kvalitet att det garanterar barn och unga personer som är i behov av barnskydd samt deras familjer den hjälp och det stöd de behöver.

1.2 Klientplan

I 30 § i den gällande barnskyddslagen finns det bestämmelser om sådana klientplaner som ska göras upp för barn. Dessutom finns det en allmän bestämmelse om att en service- och vårdplan ska göras upp inom socialvården i 7 § i klientlagen. Klientplanen spelar en central roll när barnets intressen ska tillgodoses och med tanke på planeringen och genomförandet av de stödåtgärder och tjänster som barnet och familjen behöver.

Barnskyddet ska så långt som möjligt grunda sig på det som myndigheterna och klienterna i fråga gemensamt planerar. Att en klientplan görs upp är särskilt viktigt för att ett målinriktat och planmässigt socialarbete ska kunna genomföras. Syftet med klientplanen är att utvärdera barnets och familjens situation som helhet och att säkerställa att stödet är tillräckligt långvarigt. I planen ska det utredas vad som är barnets bästa och göras en bedömning av vilka konsekvenser olika åtgärder sannolikt kommer att ha för barnets

utveckling och uppväxt. Utarbetandet av klientplanen ska vara en process där de berörda med hjälp och stöd av socialarbetaren utvärderar sin livssituation och reder ut alternativa sätt på vilka de kan åstadkomma positiva förändringar.

Utifrån klientplanen kan man på ett ändamålsenligt sätt som tryggar barnets bästa planera och ordna sådana tjänster och stödåtgärder som behövs och som är tillräckliga för barnet och familjen. Syftet med bestämmelserna om att klientplaner ska göras upp och ses över är att säkerställa att barnets intressen tillgodoses. Eftersom det när det gäller barn kan vara fråga om ett t.o.m. mycket långvarigt behov av barnskyddsåtgärder, ska klientplanen vid behov ses över och kompletteras.

I 30 § 1 mom. i barnskyddslagen föreskrivs det i motsvarighet till bestämmelserna i 7 § 1 mom. i klientlagen att ordnandet av barnskydd i princip alltid ska grunda sig på en plan som gjorts upp för klienten. Endast om det är fråga om rådgivning eller vägledning av allmän karaktär behöver det inte göras upp någon plan. För tydlighetens skull nämns det i bestämmelsen att det inte heller behöver göras upp någon plan i situationer där man i den utredning av behovet av barnskydd som avses i 27 § har kommit fram till att det inte finns något behov av barnskydd.

I 30 § 2 mom. i barnskyddslagen finns det, för det första, bestämmelser om vilka personer som deltar i uppgörandet och översynen av klientplanen. Förutom barnet, föräldrarna och vårdnadshavarna samt företrädare för vården utom hemmet, kan sådana andra personer som står barnet nära som avses i 7 § 2 mom. i klientlagen vid behov delta i uppgörandet av planen.

Utgångspunkten är att barnet och vårdnadshavaren ska delta när planen görs upp och ses över. De övriga parterna som nämns i bestämmelsen kan delta vid behov. Med annan laglig företrädare för barnet avses t.ex. en intressebevakare eller företrädare enligt integrationslagen.

För det andra finns det bestämmelser om klientplanens innehåll i 2 mom. Klientplanen ska underlätta ett planmässigt arbetssätt som har en sådan effekt på barnets och familjens behov av stöd som kan utvärderas. I planen ska det även antecknas om de delaktiga har

avvikande åsikter om behovet av stöd och ordnandet av service och andra stödåtgärder.

Barnets och familjens behov av service och stöd ska framgå av klientplanen. Av planen ska det framgå vilka problem man har för avsikt att ingripa i och inom vilken tid och hur, samt hur man följer att planen genomförs och hur och när planen ska ses över. Vid behov ska det även framgå av planen vilka som är ansvarspersoner. Det fattas inget förvaltningsbeslut om planen, och den är därför inte ett sådant bindande dokument för kommunen som klienten direkt kan stödja sig på för att kräva service och stödåtgärder åt sig själv. Tjänsterna och stödåtgärderna ordnas på basis av överklagbara beslut som fattas särskilt och som kan överklagas på det sätt som föreskrivs för varje enskild tjänst eller stödåtgärd.

I den sista meningen i 30 § 2 mom. i barnskyddslagen betonas skyldigheten att alltid se över klientplanen vid behov, t.ex. om situationen väsentligt förändras för barnet eller vårdnadshavaren, och även annars minst en gång om året. I 73 § 3 mom. om genomförande av särskild omsorg finns det bestämmelser om att klientplanen ska ses över när den särskilda omsorgen upphör, och i 74 § finns det dessutom bestämmelser om vilken inverkan begränsande åtgärder har på barnets klientplan.

I 30 § 3 mom. i barnskyddslagen finns det bestämmelser om klientplanen för ett omhändertaget barn. I 4 mom. finns det särskilda bestämmelser om planen för eftervård.

Bestämmelsen innehåller även en skyldighet att göra upp en separat klientplan för föräldrarna till ett omhändertaget barn som stöd i föräldraskapet, om detta inte ska anses vara onödigt. Denna plan ska göras upp medan vården utom hemmet pågår och vid behov i samarbete med andra myndigheter inom socialvården och hälso- och sjukvården. Syftet med bestämmelsen är att göra arbetet med föräldrarna effektivare, så att de personer som står barnet nära kan styras in på de tjänster som de behöver. På så sätt strävar man efter att säkerställa ett systematiskt stöd till föräldrarna efter omhändertagandet och arbete för att göra det möjligt för barnet att återvända hem, samt möjlighet för barnet att håll-

la kontakt med föräldrarna medan vården utom hemmet pågår.

Paragrafens 4 mom. gäller klientplaner som görs upp för barn eller unga personer i eftervård. Bestämmelser om eftervård finns i övrigt i lagens 12 kap. Av planen för eftervård ska målet och syftet med eftervården framgå, såsom behovet av eftervård för ett barn eller en ung person och hur särskilt stöd och särskild hjälp ordas i den omfattning som krävs, stödet för föräldrarna, vårdnadshavarna eller andra personer som svarar för barnets vård och fostran samt andra uppgifter och omständigheter som i övrigt ingår i klientplanen.

Enligt 5 mom. kan en särskild plan för vård och fostran göras upp t.ex. när ett barn är placerat i vård utom hemmet, i synnerhet om barnet vårdas på anstalt.

1.3 Skyldighet att vidta stödåtgärder inom öppenvården

Bestämmelser om villkoren för och syftet med stödåtgärder inom öppenvården finns i 34 § i barnskyddslagen. Enligt 1 mom. ska det organ som ansvarar för socialvården utan dröjsmål vidta stödåtgärder inom öppenvården om uppväxtförhållandena äventyrar eller inte tryggar ett barns hälsa eller utveckling, eller om ett barn genom sitt beteende äventyrar sin hälsa eller utveckling.

I 2 mom. finns det bestämmelser om syftet med stödåtgärderna inom öppenvården. Syftet med stödåtgärderna inom öppenvården är att främja och stödja ett barns positiva utveckling. Den centrala principen inom barnskyddet är att stödja barnets föräldrar och vårdnadshavare vid fostran av barnet. Detta innebär att stödåtgärder inom öppenvården, såsom stärkande av föräldrarnas uppfostringsförmåga och uppfostringsmöjligheter, ges större prioritet än omhändertagande och vård utom hemmet, under förutsättning att stödåtgärderna på det sätt som avses i barnskyddslagen är lämpliga med tanke på barnets bästa, möjliga och tillräckliga.

Behovet av barnskydd uppstår ofta på grund av att föräldrarna har för lite praktisk kunskap, mentala störningar eller problem med missbruk och brister i förmågan att hantera familjens livssituation. För att ett barn under sådana förhållanden ska kunna bo

hemma trots den problematiska familjesituationen, behöver såväl barnet som familjens vuxna olika former av stöd, vägledning och eventuellt även vård. Olika stödåtgärder måste ofta prövas i samråd med familjen innan man hittar den hjälp som fungerar. I synnerhet små barns behov av hjälp kan dock inte vänta alltför länge. Om stödåtgärder inom öppenvården, inklusive placering inom öppenvården enligt 37 §, inte är lämpliga med tanke på barnet, möjliga eller tillräckliga, ska barnet omhändertaras på det sätt som föreskrivs i 9 kap. i barnskyddslagen.

I enlighet med 3 mom. vidtas stödåtgärder inom öppenvården om möjligt i samarbete med barnet och föräldrarna, vårdnadshavarna eller andra personer som svarar för barnets vård och fostran. Om det inte finns förutsättningar för samarbete med t.ex. den andra föräldern, kan socialarbetaren vidta stödåtgärderna t.ex. enbart med den förälder som barnet bor hos.

1.4 Tryggande av försörjning och boende

Den rätt till tryggad försörjning och tryggt boende som föreskrivs i 35 § i barnskyddslagen är en så kallad subjektiv rätt, som sådana barn och familjer samt ungdomar som håller på att bli självständiga som är klienter inom barnskyddet har rätt till om de villkor som anges i bestämmelsen uppfylls.

Enligt 6 § i klientlagen ska ordnandet av socialvård basera sig på ett myndighetsbeslut eller, när privat socialvård ordnas, på ett skriftligt avtal mellan den som lämnar socialvård och klienten. Till den subjektiva rättens natur hör att en klient inom socialvården har rätt att vid behov föra ett beslut av ett organ som förvaltningsbesvär för behandling i förvaltningsdomstolen och vidare för avgörande i högsta förvaltningsdomstolen.

Bestämmelsen ska tillämpas så att om de villkor i fråga om ordnande av bostad som avses i den uppfylls, och varken det organ som ansvarar för socialvården eller någon annan kommunal myndighet har kunnat ordna med bostad från kommunens egna bostäder eller den fria marknaden, ska barnskyddsklienten vid behov alltid ges ett beslut,

även om det skulle vara negativt. Efter detta har klienten möjlighet att med yrkande om rättelse och i den ordning som anges i socialvårdslagen (710/1982) kräva att ärendet utreds av organet, och organets beslut kan överklagas genom förvaltningsbesvär hos förvaltningsdomstolen. Bestämmelser om fortsatta besvär hos högsta förvaltningsdomstolen finns i 15 kap. om sökande av ändring.

När behovet av barnskydd beror på otillräcklig försörjning, att familjen saknar bostad eller andra brister i fråga om bostaden ska detta enligt 1 mom. åtgärdas utan dröjsmål. Bestämmelsen innebär att om familjens försörjning är otillräcklig eller boendeförhållanden bristfälliga, kan detta enbart i sig aldrig utgöra en grund för omhändertagande. Bestämmelsen innebär också att socialvårdsmyndigheterna, liksom kommunens övriga myndigheter, är skyldiga att främja barnets rätt till en trygg miljö och nära människorelationer. Avsaknad av bostad eller bristfälliga boendeförhållanden får t.ex. inte innebära att barnet och föräldrarna som ansvarar för dess vård och fostran av denna anledning blir tvungna att bo på olika ställen eller att barnet av denna anledning omhändertaras.

Om familjens problem i huvudsak beror på otillräcklig försörjning, ska det organ som ansvarar för socialvården vid behov åtgärda försörjningsförutsättningarna, närmast genom att tillhandahålla familjen sådana ekonomiska stödåtgärder och andra åtgärder som stöder familjens försörjning som avses i 36 § och som erbjuds inom öppenvården. I en sådan situation är beslutsfattaren inte bunden av bestämmelserna om utkomststödets belopp i lagen om utkomststöd (1412/1997), utan ska ingripa i familjens problem genom att ordna tillräckligt stöd och tillräcklig hjälp.

1.5 Andra stödåtgärder inom barnskyddets öppenvård

Den gällande barnskyddslagens 36 § motsvarar delvis 13 § 2 mom. i den upphävda barnskyddslagen (638/1983). En ny sak som konstateras i bestämmelsen är att stödåtgärder inom barnskyddets öppenvård ska ordnas utifrån en klientplan som baserar sig på barnets och familjens behov av stöd. Syftet med

lagändringen var att koppla samman stödåtgärderna med ett planmässigt arbetssätt inom öppenvården.

I bestämmelsen hänvisas det för det första till sådana tjänster och förmåner enligt socialvårdslagen och lagen om utkomststöd som i första hand ska ordnas även för barn och familjer som är klienter inom barnskyddet. Av dessa nämns i bestämmelsen barndagvård och hemservice enligt 17 § i socialvårdslagen och utkomststöd och förebyggande utkomststöd enligt 1 § i lagen om utkomststöd för att de har speciellt stor betydelse för barn och familjer.

En form av tidigt stöd för barn genom barnskyddets öppenvård kan, beroende på barnets behov, t.ex. vara att ordna en sådan dagvårdsplats som beaktar särskilda behov hos barnet. Dagvård ska enligt 11 a § i lagen om barndagvård (36/1973) ordnas för barn under läropliktsåldern. Dagvård kan också ordnas för barn som är äldre än så. När andra än sådana barn som avses i nämnda 11 a § tas i dagvård, ska enligt 2 § 4 mom. i förordningen om barndagvård (239/1973) företrädesvis ges barn som av sociala orsaker och fost-ringsskäl behöver dagvård.

Familjer som är klienter inom barnskyddet kan även vid behov tillhandahållas hemservice enligt socialvårdslagen eller stödjas ekonomiskt genom utkomststöd eller förebyggande utkomststöd.

För det andra innehåller paragrafen en förteckning med exempel på vissa viktiga stödformer som kan komma i fråga och som ordnas speciellt för barn och familjer som är klienter inom barnskyddets öppenvård utifrån de behov som konstaterats i deras klientplaner. Förteckningen, som inte är uttömmande, ger en bild av hur många olika möjligheter det finns för att stödja barnet och dess familj. Avsikten är givetvis inte att alla stödformer ska tillämpas på samma familj. Genom de stödåtgärder som nämns i förteckningen kan man enligt lagens 76 § även stödja unga personer i eftervård.

Enligt 1 punkten kan man som stödåtgärd inom barnskyddets öppenvård ordna stöd för att utreda en problemsituation för ett barn och familjen. Enligt 10 § 2 mom. i socialvårdslagen ska varje kommun ha sådana tjänster till sitt förfogande som tillhandahålls

av en socialarbetare som har yrkesmässig behörighet. Som stödåtgärd inom barnskyddets öppenvård kan barnet och familjen erbjudas t.ex. rådgivnings- och vägledningsservice inom socialarbetet för att hantera en problematisk livssituation. Stöd kan även erbjudas i förebyggande syfte genom vägledning eller informationsbroschyrer åt t.ex. grupper av familjer som befinner sig i en risksituation eller nya familjer som flyttar till kommunen eller annan information för olika problemsituationer som kan uppstå i familjer.

Stöd för utredning av problemsituationer kan även inbegripa t.ex. undersökningar vid en rådgivningsbyrå för uppfostringsfrågor eller en familjerådgivningsbyrå. Ett barn som begått brott kan erbjudas möjlighet till medling vid brott. För att plötsliga familjeproblem ska kunna behandlas bör det dessutom finnas tillgång till skyddshemsplatser samt kris- och socialjourntjänster.

Enligt 2 punkten kan barn eller unga personer som en stödåtgärd inom barnskyddets öppenvård stödjas bl.a. ekonomiskt i skolgången, vid anskaffning av yrke och bostad, placering i arbete, fritidsintressen, upprätthållandet av nära mänskliga relationer och tillgodoseendet av andra personliga behov.

Erfarenheterna av ordnandet av stödpersoner eller stödfamiljer enligt 3 punkten är mycket positiva. För att kunna vara till hjälp utan att för den skull belasta sig själva för mycket behöver de som blir stödpersoner utbildning som tränar dem för uppgiften.

Exempel på sådan vård- och terapier som stöder barns och unga personers rehabilitering som avses i punkt 4 är bl.a. tjänster vid rådgivningsbyråer för uppfostringsfrågor och familjerådgivningsbyråer, kortvarig rehabiliterande vård av barn som sådan placering inom öppenvården som avses i 37 §, stöd och vägledning som främjar inläring, t.ex. med hjälp av skolpsykologer och skolkuratorer, olika former av terapi och psykiatrisk vård samt olika former av missbrukarvård för barn och unga personer.

Enligt 5 punkten kan även familjearbete vid behov ordnas som stödåtgärd inom barnskyddets öppenvård. Med familjearbete avses t.ex. sådant familjearbete som utförs hemma hos en familj, såsom diskussionshjälp som ges av en familjearbetare eller stöd i olika

vardagssysslor. Genom familjearbetet kan man bl.a. stödja föräldrarna i deras uppgift som fostrare, göra en utvärdering av föräldraskapet och ordna sådan verksamhet för barnet som stöder dess välfärd.

Så kallat arbete med spädbarnsfamiljer riktar sig i synnerhet till mycket unga föräldrar och till föräldrar som är missbrukare. Genom detta arbete lär man ut interaktionsfärdigheter till föräldrarna så att de kan identifiera barnets behov och bemöta dem.

Enligt 6 punkten kan även sådan placering av hela familjen i familje- eller anstaltsvård som avses i 37 § ordnas som stödåtgärd inom öppenvården. Det kan t.ex. bli aktuellt med rehabiliterande vård för hela familjen tillsammans, t.ex. som kortvarig placering i barnhem eller på vårdanstalt inom missbrukarvården, där det finns möjlighet till mångsidiga familjerehabiliteringstjänster.

Familjerehabilitering kan även ges gravida missbrukande kvinnor för att skydda det ofödda barnets hälsa.

Den referensgruppsverksamhet som avses i punkt 7 har visat sig vara ett effektivt sätt att påverka familjesituationer. Man har ofta nytta av att ta upp problem tillsammans med andra som befinner sig i en liknande situation, och det ger ett nytt perspektiv och en känsla av att man inte är ensam med sina svårigheter. Som referensgruppsverksamhet kan det ordnas t.ex. föräldragrupper eller öppen daghemsverksamhet. För barn och unga personer kan det för en avgränsad målgrupp ordnas verksamhet med mål att t.ex. förebygga brott bland medlemmarna i gruppen, avbryta missbruk eller förbättra de sociala färdigheterna och självkänslan. Inom referensgruppsverksamheten kan man även ordna olika funktioner genom vilka samarbetet i den närmaste omgivningen kan stödjas i t.ex. uppfostringsfrågor.

Sådan semester- och rekreationsverksamhet som avses i punkt 8 ordnas i huvudsak under barnens skollov samt enligt behov för t.ex. vårdnadshavare som lider av utbrändhet.

Enligt 9 punkten kan det för barnet eller familjen ordnas även annan verksamhet som stöder barnet eller familjen som stödåtgärd inom öppenvården. Bestämmelsen möjliggör således förutom de ovan nämnda stödåtgärderna även utvecklandet av nya verksamhets-

former som möter barnets eller familjens behov av stöd.

1.6 Skyldighet att omhänderta barn och ordna barnets vård utom hemmet

Bestämmelser om skyldigheten att omhänderta barn och ordna barnets vård utom hemmet finns i 40 § i barnskyddslagen. I 1 mom. nämns de skäl som föranleder ett behov av omhändertagande. Det organ som ansvarar för socialvården ska omhänderta ett barn och ordna barnets vård utom hemmet för det första, enligt punkt 1 i bestämmelsen, om bristerna i omsorgen om barnet eller andra uppväxtförhållanden hotar att allvarligt äventyra barnets hälsa eller utveckling, eller om barnet allvarligt äventyrar sin hälsa eller utveckling genom att använda rusmedel, genom en brottslig gärning som inte kan anses obetydlig eller genom annat därmed jämförbart beteende.

Som förutsättning för omhändertagande räcker det med hot om äventyrande av barnets hälsa och utveckling. Ett omhändertagande kan således göras innan det i praktiken visar sig att barnets hälsa redan har äventyrats eller barnets utveckling fördröjts.

Enligt 2 punkten ska ett barn omhändertas och barnets vård ordnas utom hemmet även om barnet själv allvarligt äventyrar sin hälsa eller utveckling genom att använda rusmedel, genom en brottslig gärning som inte kan anses obetydlig eller genom annat därmed jämförbart beteende.

Enligt 2 mom. är förutsättningen dessutom att stödåtgärder inom öppenvården inte är lämpliga eller möjliga, eller har visat sig vara otillräckliga, och att vården utom hemmet bedöms motsvara barnets bästa. I den bemärkelse som avses i punkt 1 i bestämmelsen kan stödåtgärder inom öppenvården vara olämpliga om man inte ens med hjälp av dem kan ingripa i barnets problem, t.ex. om barnet har gjort sig skyldigt till ett allvarligt brott. Stödåtgärder inom öppenvården kan vara omöjliga om barnet eller de personer som ansvarar för barnets vård och omsorg inte går med på att ta emot dem. Om hjälpbehovet är så stort att man inte kan undanröja problemen i uppväxtförhållandena eller barnets situation med hjälp av dessa stödåtgärder, kan

det på det sätt som avses i bestämmelsen vara oändamålsenligt eller otillräckligt att ordna dem.

Förutsättningen för omhändertagande är inte att pröva alla de stödåtgärder som nämns i 7 kap. i barnskyddslagen, utan endast de som i enlighet med klientplanen har bedömts vara lämpliga för att stödja barnet eller familjen i fråga.

I vissa situationer kan även andra tjänster eller stödåtgärder som erbjudits eller ordnats för familjen eller barnet ha betydelse vid bedömningen av förutsättningarna för omhändertagande. Detta gäller t.ex. tjänster som ordnas på basis av folkhälsolagen (66/1972) eller lagen om specialiserad sjukvård (1062/1989), när avsikten med dem är att möta barnets eller familjens problem och behov av stöd i enlighet med klientplanen. Till exempel vården av ett psykiskt sjukt barn ska i första hand ordnas av hälsovårdsmyndigheterna. Omhändertagande får tillgripas först när vårdnadshavaren inte går med på att föra barnet till sådan vård som bedömts vara nödvändig eller när vården inte ensam kan trygga barnets hälsa och utveckling.

När ett beslut om omhändertagande fattas eller en ansökan till förvaltningsdomstolen görs ska alla de omständigheter som kräver att barnet omhändertas och placeras i vård utom hemmet framgå av beslutet eller ansökan. I ett beslut som gäller omhändertagande av barn eller i en sådan ansökan till förvaltningsdomstolen om omhändertagande som avses i 44 § ska det således specificeras vilka brister i omsorgen som orsakar allvarlig fara för barnets hälsa eller utveckling. Det ska utredas vad som har orsakat dem, hur man eventuellt har försökt undanröja eller förebygga dem samt vad dessa brister innebär för barnets hälsa eller utveckling. På samma sätt ska det ges en beskrivning av förhållandena i hemmet och barnets uppväxtförhållanden och hur dessa omständigheter påverkar barnets hälsa eller utveckling samt vilken allvarlig fara de innebär för barnets hälsa eller utveckling. Det ska också utredas vilka barnets symptom är samt orsakssambandet mellan dessa symptom eller beteendet och brister i omsorgen eller bristfälliga uppväxtförhållanden.

Om grunden för omhändertagande är barnets eget beteende, såsom missbruk av rusmedel, återfall i brott eller något annat förfarande, ska dessa omständigheter specificeras och en beskrivning ges om hur detta beteende äventyrar barnets hälsa eller utveckling. I ärendet bör det även framgå på vilket sätt man har försökt påverka barnets beteende, vilka metoder som har använts och vilka resultat man eventuellt har uppnått.

När grunderna för beslutet om omhändertagande antecknas ska man alltid säkerställa att t.ex. de brister i omsorgen om barnet eller de skadliga omständigheter i uppväxtförhållandena som omhändertagandet eller ansökan om omhändertagande grundar sig på är verkliga.

Enligt 2 punkten är förutsättningen för omhändertagande att vård utom hemmet bedöms motsvara barnets bästa. I samband med beslut om omhändertagande eller ansökan till förvaltningsdomstolen om omhändertagande bör det beskrivas på vilket sätt ett omhändertagande och placering i vård utom hemmet i anslutning till det motsvarar barnets behov av stöd och erbjuder ett bättre alternativ än att barnet stannar hemma. Barnets bästa ska bedömas i enlighet med 4 §. När beslut om omhändertagande fattas ska man bl.a. överväga om man i vård utom hemmet har bättre möjligheter att sörja för barnets vård och omsorg, ordna övervakning och gränser, säkerställa en trygg uppväxtmiljö, trygga skolgången, erbjuda barnet större förståelse och ömhet, trygga barnets fysiska integritet, träna barnet till självständighet eller få ett slut på barnets skadliga livsstil.

1.7 Hemservice och familjearbete som tjänster inom öppenvården

Socialvårdslagen fastställer att det är kommunens ansvar att ordna hemservice. Hemservice kan också tillhandahållas som en stödåtgärd inom barnskyddets öppenvård. År 2009 fick 8 961 barnfamiljer hemvårdshjälp, medan det ännu år 1995 var 29 992 barnfamiljer som omfattades av tjänsten. Den minskade användningen av hemservice bland barnfamiljerna är tecken på att formerna för det tidiga stödet inte används i tillräckligt hög grad av barnfamiljerna. Det har före-

kommit allvarliga brister i möjligheterna för klienter inom barnskyddet att få hemservice. Social- och hälsovårdsministeriet arrangerade i samarbete med regionförvaltningsverken en riksomfattande utbildningsrunda våren 2010. I samband med utbildningen behandlades även kvalitetsrekommendationerna för barnskyddet. Utifrån den respons som kommit in räcker rekommendationerna dock inte för att öka tjänsterna inom öppenvården, utan det behövs en ändring av lagstiftningen.

Enligt barnskyddslagen kan en socialarbetare i brådskande ordning placera ett barn i vård utom hemmet om barnets hälsa eller utveckling allvarligt äventyras och barnet är i omedelbar fara. När tjänster inom öppenvården ordnas för en familj kan socialarbetarens möjligheter att påverka de tjänster som tillhandahålls vara mera begränsade än när det gäller placeringar. I praktiken råder det en konflikt med de skyldigheter som lagen ålägger, eftersom det i sista hand är socialarbetaren som, när han eller hon bereder en ansökan eller ett beslut om omhändertagande, ansvarar för att barnet och familjen har fått de stödåtgärder inom öppenvården som de behöver.

Kommunens servicestruktur och de som fattar beslut om olika serviceformer bestämmer i praktiken vilken typ av service som klienten får. De av kommunens socialhandledare som arbetar inom familjearbetet är ofta underställda den ledande socialarbetaren inom barnskyddet, medan ledaren av hemservicen ansvarar för hemservicen. Situationen leder i praktiken lätt till att hemservicen ersätts med familjearbete, trots att målen med de olika serviceformerna är ganska olika. Hemservice är en tjänst med låg tröskel, som används när klienten, t.ex. på grund av sjukdom, behöver hjälp hemma för att klara sina vardagssysslor. Familjearbete kan användas när en familj har allvarliga problem. Med ett rehabiliterande grepp får man goda resultat, om familjen själv vill ta emot hjälpen.

2 Målsättning och de viktigaste förslagen

Statsminister Kiviniemis regeringsprogram överlämnades till riksdagen i form av ett meddelande den 22 juni 2010. Regeringen

fortsätter att verkställa de beslut som har fattats av Matti Vanhanens andra regering, i regeringsprogrammet och vid de politiska överläggningarna i mitten av valperioden. Enligt programmet för statsminister Matti Vanhanens andra regering ska barnfamiljernas möjligheter att få hemservice förbättras och familjearbetet stärkas som en del av stödåtgärderna inom barnskyddets öppenvård.

Målet med denna proposition är att trygga möjligheten för klienter inom barnskyddet att få sådana stödåtgärder inom öppenvården som de behöver i rätt tid, och att därigenom minska behovet av kraftigare stödåtgärder. Målsättningen är att få i synnerhet hemservicen och familjearbetet inriktade på de familjer som behöver dem mest. Avsikten är att förhindra att barn skadas och att styra kommunerna så att de använder de resurser som anvisats för barnskyddet effektivt och ekonomiskt.

Det föreslås att kommunens skyldighet att tillhandahålla klienter inom det barn- och familjeinriktade barnskyddet stödåtgärder inom öppenvården ska preciseras. Enligt förslaget ska kommunen tillhandahålla barnet och familjen sådana socialvårdstjänster som den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter bedömer vara nödvändiga med tanke på barnets hälsa och utveckling. Socialarbetaren antecknar sin bedömning av tjänsternas nödvändighet i barnets eller förälderns klientplan.

Det föreslås att planen inte heller i fortsättningen ska vara ett överklagbart förvaltningsbeslut i sig, utan att tjänsterna och stödåtgärderna även efter ändringen ska tillhandahållas på basis av överklagbara beslut som fattas särskilt och som kan överklagas på det sätt som föreskrivs för varje enskild tjänst eller stödåtgärd. För att en plan ska bli beaktad i samband med beslutsfattandet, är avsikten att utdrag ur planen ska fogas som bilaga till beslutet eller tas med i själva beslutet.

Det är också möjligt att genomföra ändringen så att den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter själv fattar alla beslut om stödåtgärder inom öppenvården eller så att klientplanen i sig blir ett överklagbart beslut. Eftersom det finns ett oräkneligt antal olika stödformer inom öppenvården och

kommunerna har etablerade servicestrukturer inom vilka tjänster beviljas, skulle en ändring av detta slag kräva stora omstruktureringar vars kostnader i förhållande till nyttan kan visa sig bli oskäligen. Under beredningen diskuterades även användningen av ett separat och bindande utlåtande, men man beslöt sig för att använda sig av den skyldighet att anteckna angelägenheter i klientplanen som redan nu finns i lagstiftningen, så att ändringen kan genomföras som en del av den praxis som redan nu råder i arbetet.

Om ändringen genomförs så att den enbart gäller hemservice kan det å sin sida leda till att hemservice börjar användas på ett oändamålsenligt sätt även i situationer då någon annan serviceform skulle vara lämpligare ur klientens synvinkel.

3 Propositionens konsekvenser

Ändringen ger inte upphov till några nya rättigheter för klienterna inom barnskyddet och inte heller några nya skyldigheter för kommunerna. Syftet med ändringen är att säkerställa att barnskyddslagen i praktiken tillämpas på ett sätt som är förenligt med barnets bästa, såsom avsikten var när barnskyddslagen stiftades 2008. Ändringen betonar barnskyddsarbetets karaktär av sådan service som ska ge stöd åt barnet och dess familj och med vars hjälp barnet och dess familj kan få hjälp i rätt tid och med rätt form av stöd.

Man kan beräkna att ändringen på lång sikt minskar kommunernas utgifter för barnskyddet. Med hjälp av stöd i rätt tid som ges på basis av socialarbetarens bedömning kan man förebygga senare behov av kraftigare och dyrare stödåtgärder. Ändringen kan också antas ge upphov till omedelbara kostnadsinbesparingar, eftersom stödåtgärderna tillämpas på ett ändamålsenligare sätt än tidigare. I stället för det arbete som utförs av socialhandledarna kan man vid behov köpa t.ex. städtjänster åt familjerna eller ge dem hemservice, om dessa tjänster bättre motsvarar familjens behov. På kort sikt kan man bedöma att en kostnadsökning kommer att hänföra sig speciellt till en ökning av användningen av hemservice i de kommuner där servi-

cebehovet inte tidigare har tillgodosetts med hjälp av hemservice eller annan ersättande service.

Eftersom gällande lagstiftning ålägger kommunerna en skyldighet att ordna hemservice, och stödåtgärder inom öppenvården enligt barnskyddslagen ska ges större prioritet än omhändertagande av barn, kan man beräkna att kostnadsökningen kommer att gälla endast enstaka kommuner där avsaknaden av hemservice eller ersättande service inte har lett till att barn har placerats i vård utom hemmet. Inom hemservicen arbetar närvårdare. Löneutgifterna inklusive arbetsgivaravgifter för en närvårdare är ca 35 000 euro om året. De totala kostnaderna för ändringen beräknas uppgå till ca 1 200 000 euro. Detta har beaktats i budgetpropositionen för 2011 under statsandelsmomentet för kommunernas basservice, där statsandelen i anslutning till detta har utökats med 600 000 euro.

4 Beredningen av propositionen

Propositionen har beretts vid social- och hälsovårdsministeriet. I samband med beredningen av propositionen ordnades det en öppen möjlighet att kommentera via handboken för barnskyddet på internet. Särskild uppmärksamhet fästes vid möjligheterna för klienterna inom barnskyddet att ta ställning till det lagförslag som var under beredning.

Enligt kommentarerna bör särskilt avseende fästas vid informering om reformen och vid reformens genomförande. Kommentarererna fäste avseende speciellt vid beaktande av familjens åsikter när en klientplan uppgörs, vid socialarbetarnas skyldighet att uppgöra planer med tanke på barnets bästa utan att avgränsa tjänster till tjänster som står till buds i kommunen samt vid det att reformen inte leder till klientskap inom barnskyddet då det går att hjälpa familjen genom det förebyggande barnskyddet. Genomförandet av reformen förutsätter att klienterna informeras om sin rättighet att få beslut om tjänster som planeras. Tyngdpunkten i övervakningen ska dock fokuseras till förhandsåtgärder varav den primära åtgärden är information till kommunerna samt en enhetlig övervakning som riktas mot alla kommuner.

5 Samband med andra propositioner

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om hälso- och sjukvård samt lagar om ändring av folkhälsolagen, lagen om specialiserad sjukvård och lagen om

klientavgifter inom social- och hälsovården (RP 90/2010) behandlas för närvarande i riksdagen. Avsikten är att lagen om hälso- och sjukvård ska träda i kraft den 1 maj 2011. De tekniska ändringar som lagen ger upphov till har beaktats i detta lagförslag.

DETALJMOTIVERING

1 Lagförslag

16 b §. *Placeringskommunens ansvar för ordnande av barnskydd.* Det föreslås att paragrafens 2 mom. ändras så att hänvisningarna till bestämmelser som upphävs stryks och så att en hänvisning till en bestämmelse i lagen om hälso- och sjukvård fogas till momentet.

De hänvisningar till olika bestämmelser som finns i 28, 47 och 79 § ändras med anledning av att barnskyddslagen föreslås bli ändrad.

36 §. *Andra stödåtgärder inom barnskyddets öppenvård.* I paragrafen finns det bestämmelser om skyldigheten för det organ som ansvarar för socialvården att ordna stödåtgärder inom barnskyddets öppenvård när klienten inte har subjektiv rätt till service med stöd av 35 §. Bestämmelsen innehåller inte en uttömmande förteckning över alla tjänster som kommunen har till sitt förfogande, utan möjliggör även att nya verksamhetsformer som motsvarar barnets eller familjens behov av stöd utvecklas utöver de angivna stödåtgärderna. Förutom socialvårdstjänster kan även t.ex. vård- och terapijänster som stöder barnets rehabilitering användas som stödåtgärder. Enligt paragrafen ska stödåtgärder inom öppenvården ordnas vid behov med beaktande av den klientplan som baserar sig på barnets och familjens behov av stöd.

I förslaget till lag om hälso- och sjukvård föreslås det att skyldigheten att tillhandahålla hälso- och sjukvårdstjänster preciseras. Lagförslaget ingår i den regeringsproposition med förslag till lag om hälso- och sjukvård samt lagar om ändring av folkhälsolagen, la-

gen om specialiserad sjukvård och lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården som är under behandling i riksdagen. I denna proposition föreslås det att kommunens skyldighet enligt barnskyddslagen att tillhandahålla socialvårdstjänster som stödåtgärder inom öppenvården preciseras. Detta kan genomföras genom att man fogar ett nytt 2 mom. till barnskyddslagens 36 §, enligt vilket sådana socialvårdstjänster som är nödvändiga med tanke på barnets hälsa eller utveckling ska tillhandahållas i enlighet med den bedömning av servicebehovet som den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter har gjort i barnets eller förälderns klientplan.

Målet är att familjen ska få rätt service vid rätt tidpunkt. För att målet ska nås, krävs det att socialarbetaren tydligt antecknar i planen inom vilken tid tjänsterna bör tillhandahållas och vilken form av service som motsvarar klientens servicebehov. Det är möjligt att föreslå även alternativa serviceformer genom vilka man kan tillgodose familjens behov. Enligt 30 § 2 mom. i barnskyddslagen ska servicebehovet antecknas uttryckligen med beaktande av de behov av stöd som barnet och dess familj har. När servicebehovet antecknas i planen får socialarbetaren inte begränsa servicebehovet till det serviceutbud som kommunen tidigare har haft, utan utgångspunkten är att kommunen ska tillhandahålla sådana socialvårdstjänster som den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter bedömer vara nödvändiga med tanke på barnets hälsa eller utveckling.

Det är inte fråga om någon ny skyldighet för kommunen. Enligt 11 § 1 mom. i den gäl-

lande barnskyddslagen ska kommunen se till att barnskyddet till sin innebörd och omfattning ordnas såsom behovet i kommunen förutsätter. Då familje- och individinriktat barnskydd ordnas, ska kommunen se till att service i tillräcklig utsträckning finns tillgänglig vid de tider på dygnet då den behövs. I 11 § 2 mom. i den gällande lagen finns det bestämmelser om de kvalitetskrav som ska ställas på tillhandahållandet och utvecklandet av barnskyddet. Enligt bestämmelsen ska barnskyddet vara av sådan kvalitet att det garanterar barn och unga personer som är i behov av barnskydd samt deras familjer den hjälp och det stöd de behöver. Inom barnskyddet ska man i enlighet med proportionalitetsprincipen bland de tillgängliga metoder som möjliggörs av servicesystemet välja den som bäst främjar en lösning på barnets och familjens problem och som gör minst intrång i familjens autonomi och integritet.

Enligt 34 § 1 mom. i barnskyddslagen ska det organ som ansvarar för socialvården utan dröjsmål vidta stödåtgärder inom öppenvården om uppväxtförhållandena äventyrar eller inte tryggar ett barns hälsa eller utveckling, eller om ett barn genom sitt beteende äventyrar sin hälsa eller utveckling. Enligt 40 § i barnskyddslagen ska ett barn omhändertas och vård utom hemmet ordnas för barnet om barnets hälsa eller utveckling allvarligt äventyras av barnet själv eller av brister i omsorgen om barnet eller av andra uppväxtförhållanden. Enligt 2 mom. förutsätts det dessutom att stödåtgärder inom öppenvården inte är lämpliga eller möjliga, eller har visat sig vara otillräckliga, och att vården utom hemmet bedöms motsvara barnets bästa.

Vid bedömningen av tjänsternas nödvändighet ska socialarbetaren kunna göra en bedömning av hur man kan säkerställa att barnet inte hamnar i en situation där dess hälsa eller utveckling kan äventyras.

Inte heller i fortsättningen fattas det något förvaltningsbeslut om planen, och tjänsterna och stödåtgärderna tillhandahålls även framöver på basis av överklagbara beslut som fattas särskilt och som kan överklagas på det sätt som föreskrivs för varje enskild tjänst eller stödåtgärd. Avsikten är dock att utdrag ur planen efter lagändringen antingen ska tas med i själva beslutet eller fogas som bilaga

till beslutet, för att säkerställa att klienten får den hjälp och det stöd som han eller hon behöver i enlighet med vad som har antecknats i klientplanen. Om beslutsfattaren i samband med beslutet upptäcker att uppgifterna i planen är klart felaktiga, bristfälliga eller föråldrade och att detta påverkar bedömningen av klientens servicebehov, ska den i första hand ta kontakt med den socialarbetare som utarbetat planen och som ansvarar för barnets angelägenheter, innan beslut fattas.

Bestämmelser om myndigheternas allmänna beslutsskyldighet vid ordnandet av socialvård finns i 6 § i klientlagen. Bestämmelsen har särskilt stor betydelse i situationer där klienten antingen inte alls eller inte till fullo beviljas sådana tjänster eller förmåner som han eller hon har ansökt om. Bestämmelsens betydelse framträder också i det fall att kommunen inte ordnar sådana tjänster som den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter, i enlighet med den föreslagna bestämmelsen, har bedömt som nödvändiga i klientplanen med tanke på barnets hälsa eller utveckling. Den föreslagna ändringen av bestämmelserna ger även regionförvaltningsverken bättre möjligheter att övervaka myndigheternas verksamhet och att barnets intressen tillgodoses när öppenvårdstjänster beviljas.

Ändringen föreslås inte ge barnet och familjen någon subjektiv rätt att få de socialvårdstjänster de vill ha, utan kommunen är skyldig att ordna sådana tjänster som den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter har bedömt motsvara barnets behov. Enligt 30 § i barnskyddslagen ska planen dock i första hand göras upp i samråd med barnet och vårdnadshavarna. Utarbetandet av klientplanen ska vara en process där de berörda med hjälp och stöd av socialarbetaren utvärderar sin livssituation och reder ut olika alternativ för hur de kan åstadkomma positiva förändringar. Det rekommenderas att också de sakkunniga inom området som i kommunen ansvarar för tillhandahållandet av de tjänster som planeras för barnet eller dess familj i mån av möjlighet deltar i utarbetandet av planen. På så sätt undviker man bäst felaktiga slutsatser och bedömningar. Eftersom socialarbetaren enligt barnskyddslagen ansvarar för att barnet och dess familj till-

handahålls de tjänster inom öppenvården som lagen förutsätter, är det med tanke på lagens verkställighet dock motiverat att socialarbetarna inom barnskyddet rent konkret kan se till att service tillhandahålls. Socialarbetaren ansvarar för att öppenvårdstjänster tillhandahålls när han eller hon bereder ett beslut om omhändertagande av barn eller en ansökan till förvaltningsdomstolen om omhändertagande.

Enligt förslaget antecknas servicebehovet i antingen barnets eller föräldrarnas klientplan. I 30 § i barnskyddslagen finns det en skyldighet att göra upp en separat klientplan för föräldrarna till ett omhändertaget barn som stöd i föräldraskapet, om detta inte ska anses vara onödigt. Denna plan ska göras upp medan vården utom hemmet pågår och vid behov i samarbete med andra social- och hälsovårdsmyndigheter. Syftet med bestämmelsen är att göra arbetet med föräldrarna effektivare, så att de personer som står barnet nära kan styras in på de tjänster som de behöver. Trots att lagen kräver att en plan görs upp endast för föräldrar vars barn vårdas utom hemmet, är det ofta motiverat att göra upp en särskild plan redan i ett tidigare skede. Föräldrarnas hälsotillstånd kan ha en avgörande betydelse för barnets välbefinnande. Om en egen plan redan har gjorts upp för föräldern inom det vuxenriktade socialarbetet, är det oftast ändamålsenligt att de behov som kommer fram via barnskyddet beaktas när planen ses över och att det bedrivs ett nära samarbete med barnskyddet.

En anteckning i planen om att en tjänst är nödvändig innebär att kommunen är skyldig att tillhandahålla denna tjänst. Om servicebehovet ännu inte har hunnit bli antecknat i klientplanen, betyder det dock inte att kommunen är befriad från sin skyldighet att tillhandahålla tjänster t.ex. i brådskande situationer eller i situationer enligt 35 § i barnskyddslagen där behovet av barnskydd eller hindret för rehabilitering i väsentlig mån beror på otillräcklig försörjning eller brister i anslutning till boendet.

Serviceformer som uttryckligen nämns i 36 § 1 mom. är barndagvård och hemservice samt utkomststöd, stöd för utredning av barnets eller familjens problemsituation, ekonomiskt eller annat stöd för barnet i skol-

gången, vid anskaffning av yrke och bostad, placering i arbete, fritidsintressen, upprätthållandet av nära mänskliga relationer och tillgodoseendet av andra personliga behov, en stödperson eller stödfamilj, vård- och terapi-service som stöder barnets rehabilitering, familjearbete, placering av hela familjen i familje- eller anstaltsvård enligt 37 §, referensgruppsverksamhet samt semester- och rekreationsverksamhet. Förutom dessa serviceformer nämns i paragrafen allmänt även sådan socialservice som nämns i 17 § 1 och 2 mom. i socialvårdslagen samt i 9 punkten andra tjänster och stödåtgärder som stöder barnet och familjen. Enligt den gällande lagen är kommunen skyldig att vid behov ordna alla dessa serviceformer. Det är t.ex. inte lagenligt att instruera kommunens anställda att de inte ska stödja familjer som är klienter inom barnskyddet ekonomiskt eller att helt låta bli att ordna hemservice eller någon ersättande serviceform. Till denna del innebär ändringen ingen förändring. Med hjälp av planen kan den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter dock effektivare än nu styra kommunen så att den ordnar servicen på ett effektivt och ekonomiskt sätt och i rätt tid. Om servicen ges i rätt tid, blir effekten av alla serviceformer bättre. Av de skäl som anges i den allmänna motiveringen kan man i synnerhet när det gäller hemservice uppskatta att lagändringen kommer att innebära att utnyttjandet av serviceformen ökar och på motsvarande sätt att familjearbetet bättre kan riktas in på de familjer som kan dra nytta av ett rehabiliterande grepp och stöd som ges i fråga om interaktion.

Enligt 76 § i barnskyddslagen ska eftervård ordnas i enlighet med vad som föreskrivs i 7 kap. om stödåtgärder inom öppenvården. Stödåtgärder ordnas också som en del av vården av barn utom hemmet.

2 Ikraftträdande

Lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2011. Den tekniska ändringen av 16 b § som hänför sig till stiftandet av lagen om hälso- och sjukvård föreslås bli tillämplig samtidigt som lagen om hälso- och sjukvård träder i kraft den 1 maj 2011.

3 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

I förhållande till den gällande lagstiftningen föreslås det inga sådana ändringar i propositionen som har betydelse då förslaget bedöms med avseende på de grundläggande fri-

och rättigheterna. Enligt regeringens uppfattning kan den föreslagna lagen behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

Lag

om ändring av barnskyddslagen

I enlighet med riksdagens beslut *ändras* i barnskyddslagen (417/2007) 16 b, 28, 36, 47 och 79 §, av dem 16 b § sådan den lyder i lag 88/2010 och 79 § sådan den lyder i lag 1566/2009, som följer:

16 b §

Placeringskommunens ansvar för ordnande av barnskydd

Den kommun där ett barn eller en ung person har placerats som en stödåtgärd inom öppenvården eller i vård utom hemmet eller i eftervård (placeringskommun) ska i samarbete med den kommun som enligt 16 § 1 mom. eller 17 § ansvarar för ordnandet av barnskydd (placerarkommun) ordna den service och de stödåtgärder för barnet eller den unga personen som behövs för omsorgen eller vården. Placeringskommunen har rätt till ersättning av placerarkommunen för sina kostnader för servicen och stödåtgärderna.

Bestämmelser om placeringskommunens skyldighet att i en sådan situation som avses i 1 mom. ordna de hälso- och sjukvårdstjänster som behövs för ett barn eller en ung person som har placerats som en stödåtgärd inom öppenvården eller i vård utom hemmet eller i eftervård, samt om ersättning för kostnader som föranleds av hälso- och sjukvårdstjänster finns i 69 § i lagen om hälso- och sjukvård (/). Bestämmelser om placeringskommunens skyldighet att ordna grundläggande utbildning för ett barn som placerats som en stödåtgärd inom öppenvården eller i vård utom hemmet eller i eftervård finns i lagen om grundläggande utbildning och bestämmelser om ersättning för kostnaderna för detta finns

i 41 § i lagen om statsandel för kommunal basservice (1704/2009).

28 §

Domstolens tillstånd till undersökning av barn

Förvaltningsdomstolen kan på ansökan av en sådan tjänsteinnehavare som avses i 13 § 2 och 3 mom. ge tillstånd till att ett barn undersöks av en läkare eller någon annan expert, om undersökningen är nödvändig för att utreda behovet av barnskydd men vårdnadshavaren förbjuder undersökningen. Innan ansökan görs ska barnets åsikt utredas, om det inte med beaktande av barnets ålder, utvecklingsnivå eller övriga omständigheter är omöjligt.

Tillstånd enligt 1 mom. ges för viss tid. Innan tillståndet ges ska förvaltningsdomstolen höra barnets vårdnadshavare och ett barn som fyllt 12 år. Av särskilt vägande skäl kan tillstånd ges även om hörandet inte har kunnat genomföras.

Förvaltningsdomstolen kan vid beslut om beviljande av tillstånd samtidigt bestämma att en tillståndsenlig undersökning får göras trots överklagande.

I fråga om de skyldigheter som åläggs vårdnadshavarna i förvaltningsdomstolens tillståndsbeslut gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs i lagen om verkställighet av

beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt (619/1996).

36 §

Andra stödåtgärder inom barnskyddets öppenvård

Det organ som ansvarar för socialvården ska utöver den socialservice som nämns i 17 § 1 och 2 mom. i socialvårdslagen, såsom barndagvård och hemservice samt utkomststöd och förebyggande utkomststöd enligt lagen om utkomststöd (1412/1997) med beaktande av den på barnets och familjens behov av stöd baserade klientplanen såsom stödåtgärder inom barnskyddets öppenvård vid behov ordna

- 1) stöd för utredning av barnets eller familjens problemsituation,
- 2) ekonomiskt eller annat stöd för barnet i skolgången, vid anskaffning av yrke och bostad, placering i arbete, fritidsintressen, upprätthållandet av nära mänskliga relationer och tillgodoseendet av andra personliga behov,
- 3) en stödperson eller stödfamilj,
- 4) vård- och terapier som stöder barnets rehabilitering,
- 5) familjearbete,
- 6) placering av hela familjen i familje- eller anstaltsvård enligt 37 §,
- 7) referensgruppsverksamhet,
- 8) semester- och rekreationsverksamhet, samt
- 9) andra tjänster och stödåtgärder som stöder barnet och familjen.

Sådana socialvårdstjänster som är nödvändiga med tanke på barnets hälsa eller utveckling ska tillhandahållas i enlighet med den bedömning av behovet av dem som den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter har gjort i barnets eller föräldrarnas klientplan.

47 §

Omhändertagandets varaktighet och när omhändertagandet upphör

Omhändertagande gäller tills vidare. Då sådant behov av omhändertagande och vård

utom hemmet som avses i 40 § inte längre föreligger, ska den tjänsteinnehavare som bestäms enligt 13 § 2 och 3 mom. sedan den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter berett saken, fatta beslut om att omhändertagandet avslutas. Även om förutsättningar för omhändertagande inte längre finns får omhändertagandet inte avslutas, om detta strider mot barnets bästa på det sätt som avses i 3 mom.

Den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter ska bedöma förutsättningarna för fortsatt omhändertagande i samband med att klientplanen ses över, när barnet eller vårdnadshavaren ansöker om att omhändertagandet ska avslutas eller när det i övrigt visar sig nödvändigt.

Vid bedömningen av barnets bästa i ett ärende som gäller avslutande av omhändertagande ska utöver det som anges i 4 § 2 mom. hänsyn även tas till den tid vården utom hemmet varat, hur fästa barnet och den som vårdar det utom hemmet är vid varandra, umgänget mellan barnet och dess föräldrar samt till barnets åsikt.

Omhändertagande upphör när barnet fyller 18 år.

79 §

Övervakning av vård utom hemmet

Placerarkommunen ska övervaka att barnets placering i familjevård eller anstaltsvård förverkligas enligt denna lag och att barnet under den tid placeringen varar får de tjänster och stödåtgärder som det behöver och som placeringskommunen i enlighet med 16 b § ska ordna.

Verksamheten på platsen för vård utom hemmet övervakas dessutom av placeringskommunen och av regionförvaltningsverket. Vid övervakningen ska de samarbeta med den placerarkommun som nämns i 1 mom.

Om den kommun som placerat barnet upptäcker sådana missförhållanden eller brister i verksamheten på platsen för vård utom hemmet som kan påverka vården eller omsorgen om de placerade barnen, ska den oberoende av skyldigheten att iaktta sekretess omgående underrätta den placeringskommun och det regionförvaltningsverk som avses i

2 mom. samt andra kommuner som enligt dess vetskap har placerat barn på samma plats för vård utom hemmet om saken.

Lagens 16 b § tillämpas från och med den 1 maj 2011.

Åtgärder som krävs för verkställigheten av denna lag får vidtas innan lagen träder i kraft.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Helsingfors den 10 september 2010

Republikens President

TARJA HALONEN

Omsorgsminister *Paula Risikko*

Lag

om ändring av barnskyddslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i barnskyddslagen (417/2007) 16 b, 28, 36, 47 och 79 §,
av dem 16 b § sådan den lyder i lag 88/2010 och 79 § sådan den lyder i lag 1566/2009, som
följer:

Gällande lydelse

16 b §

Placeringskommunens ansvar för ordnande av barnskydd

Den kommun där ett barn eller en ung person har placerats som en stödåtgärd inom öppenvården eller i vård utom hemmet eller i eftervård (*placeringskommun*) ska i samarbete med den kommun som enligt 16 § 1 mom. eller 17 § ansvarar för ordnandet av barnskydd (*placerarkommun*) ordna den service och de stödåtgärder för barnet eller den unga personen som behövs för omsorgen eller vården. Placeringskommunen har rätt till ersättning av placerarkommunen för sina kostnader för servicen och stödåtgärderna.

Bestämmelser om placeringskommunens skyldighet att i en situation som avses i 1 mom. ordna de hälso- och sjukvårdstjänster som behövs för ett barn eller en ung person som har placerats som en stödåtgärd inom öppenvården eller i vård utom hemmet eller i eftervård ingår i 14 b § i folkhälsolagen (66/1972) och i 30 a § i lagen om specialiserad sjukvård (1062/1989). I 24 § i folkhälsolagen och i 42 § i lagen om specialiserad sjukvård föreskrivs om ersättning för kostnader för hälso- och sjukvårdstjänster. Bestämmelser om placeringskommunens skyldighet att ordna grundläggande utbildning för ett barn som placerats som en stödåtgärd inom öppenvården eller i vård utom hemmet eller i eftervård ingår i lagen om grundläggande ut-

Föreslagen lydelse

16 b §

Placeringskommunens ansvar för ordnande av barnskydd

Den kommun där ett barn eller en ung person har placerats som en stödåtgärd inom öppenvården eller i vård utom hemmet eller i eftervård (*placeringskommun*) ska i samarbete med den kommun som enligt 16 § 1 mom. eller 17 § ansvarar för ordnandet av barnskydd (*placerarkommun*) ordna den service och de stödåtgärder för barnet eller den unga personen som behövs för omsorgen eller vården. Placeringskommunen har rätt till ersättning av placerarkommunen för sina kostnader för servicen och stödåtgärderna.

Bestämmelser om placeringskommunens skyldighet att i en sådan situation som avses i 1 mom. ordna de hälso- och sjukvårdstjänster som behövs för ett barn eller en ung person som har placerats som en stödåtgärd inom öppenvården eller i vård utom hemmet eller i eftervård, samt om ersättning för kostnader som föranleds av hälso- och sjukvårdstjänster finns i 69 § i lagen om hälso- och sjukvård (/). Bestämmelser om placeringskommunens skyldighet att ordna grundläggande utbildning för ett barn som placerats som en stödåtgärd inom öppenvården eller i vård utom hemmet eller i eftervård finns i lagen om grundläggande utbildning och bestämmelser om ersättning för kostnaderna för detta finns i 41 § i lagen om statsandel för

bildning och bestämmelser om ersättning för kostnaderna för detta ingår i 41 § i lagen om statsandel för kommunal basservice (1704/2009).

kommunal basservice (1704/2009).

28 §

Domstolens tillstånd till undersökning av barn

Förvaltningsdomstolen kan på ansökan av en tjänsteinnehavare som avses i 13 § 1 mom. ge tillstånd till att ett barn undersöks av en läkare eller någon annan expert, om undersökningen är nödvändig för att utreda behovet av barnskydd men vårdnadshavaren förbjuder undersökningen. Innan ansökan görs skall barnets åsikt utredas, om det inte med beaktande av barnets ålder, utvecklingsnivå eller övriga omständigheter är omöjligt.

Tillstånd enligt 1 mom. ges för viss tid. Innan tillståndet ges skall förvaltningsdomstolen höra barnets vårdnadshavare och ett barn som fyllt 12 år. Av särskilt vägande skäl kan tillstånd ges även om hörandet inte har kunnat genomföras.

Förvaltningsdomstolen kan vid beslut om beviljande av tillstånd samtidigt bestämma att en tillståndsenlig undersökning får göras trots överklagande.

I fråga om de skyldigheter som åläggs vårdnadshavarna i förvaltningsdomstolens tillståndsbeslut gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs i lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och omgämsrätt (619/1996).

36 §

Andra stödåtgärder inom barnskyddets öppenvård

Det organ som ansvarar för socialvården skall utöver den socialservice som nämns i 17 § 1 och 2 mom. i socialvårdslagen, såsom barndagvård och hemservice samt utkomststöd och förebyggande utkomststöd enligt lagen om utkomststöd (1412/1997) med beaktande av den på barnets och familjens behov av stöd baserade klientplanen såsom stödå-

28 §

Domstolens tillstånd till undersökning av barn

Förvaltningsdomstolen kan på ansökan av en sådan tjänsteinnehavare som avses i 13 § 2 och 3 mom. ge tillstånd till att ett barn undersöks av en läkare eller någon annan expert, om undersökningen är nödvändig för att utreda behovet av barnskydd men vårdnadshavaren förbjuder undersökningen. Innan ansökan görs ska barnets åsikt utredas, om det inte med beaktande av barnets ålder, utvecklingsnivå eller övriga omständigheter är omöjligt.

Tillstånd enligt 1 mom. ges för viss tid. Innan tillståndet ges ska förvaltningsdomstolen höra barnets vårdnadshavare och ett barn som fyllt 12 år. Av särskilt vägande skäl kan tillstånd ges även om hörandet inte har kunnat genomföras.

Förvaltningsdomstolen kan vid beslut om beviljande av tillstånd samtidigt bestämma att en tillståndsenlig undersökning får göras trots överklagande.

I fråga om de skyldigheter som åläggs vårdnadshavarna i förvaltningsdomstolens tillståndsbeslut gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs i lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och omgämsrätt (619/1996).

36 §

Andra stödåtgärder inom barnskyddets öppenvård

Det organ som ansvarar för socialvården ska utöver den socialservice som nämns i 17 § 1 och 2 mom. i socialvårdslagen, såsom barndagvård och hemservice samt utkomststöd och förebyggande utkomststöd enligt lagen om utkomststöd (1412/1997) med beaktande av den på barnets och familjens behov av stöd baserade klientplanen såsom stödå-

*Gällande lydelse**Föreslagen lydelse*

gärder inom barnskyddets öppenvård vid behov ordna

- 1) stöd för utredning av barnets eller familjens problemsituation,
- 2) ekonomiskt eller annat stöd för barnet i skolgången, vid anskaffning av yrke och bostad, placering i arbete, fritidsintressen, upprätthållandet av nära mänskliga relationer och tillgodoseendet av andra personliga behov,
- 3) en stödperson eller stödfamilj,
- 4) vård- och terapiserie som stöder barnets rehabilitering,
- 5) familjearbete,
- 6) placering av hela familjen i familje- eller anstaltsvård enligt 37 §,
- 7) referensgruppsverksamhet,
- 8) semester- och rekreativverksamhet, samt
- 9) andra tjänster och stödåtgärder som stöder barnet och familjen.

47 §

Omhändertagandets varaktighet och när omhändertagandet upphör

Omhändertagande gäller tills vidare. Då sådant behov av omhändertagande och vård utom hemmet som avses i 40 § inte längre föreligger, skall den tjänsteinnehavare som bestäms enligt 13 § 1 mom. sedan den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter berett saken, fatta beslut om att omhändertagandet avslutas. Även om förutsättningar för omhändertagande inte längre finns får omhändertagandet inte avslutas, om detta strider mot barnets bästa på det sätt som avses i 3 mom.

Den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter skall bedöma förutsättningarna för fortsatt omhändertagande i samband med att klientplanen ses över, när barnet eller vårdnadshavaren ansöker om att omhändertagandet skall avslutas eller när det i övrigt visar sig nödvändigt.

gärder inom barnskyddets öppenvård vid behov ordna

- 1) stöd för utredning av barnets eller familjens problemsituation,
- 2) ekonomiskt eller annat stöd för barnet i skolgången, vid anskaffning av yrke och bostad, placering i arbete, fritidsintressen, upprätthållandet av nära mänskliga relationer och tillgodoseendet av andra personliga behov,
- 3) en stödperson eller stödfamilj,
- 4) vård- och terapiserie som stöder barnets rehabilitering,
- 5) familjearbete,
- 6) placering av hela familjen i familje- eller anstaltsvård enligt 37 §,
- 7) referensgruppsverksamhet,
- 8) semester- och rekreativverksamhet, samt
- 9) andra tjänster och stödåtgärder som stöder barnet och familjen.

Sådana socialvårdstjänster som är nödvändiga med tanke på barnets hälsa eller utveckling ska tillhandahållas i enlighet med den bedömning av behovet av dem som den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter har gjort i barnets eller förälderns klientplan.

47 §

Omhändertagandets varaktighet och när omhändertagandet upphör

Omhändertagande gäller tills vidare. Då sådant behov av omhändertagande och vård utom hemmet som avses i 40 § inte längre föreligger, ska den tjänsteinnehavare som bestäms enligt 13 § 2 och 3 mom. sedan den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter berett saken, fatta beslut om att omhändertagandet avslutas. Även om förutsättningar för omhändertagande inte längre finns får omhändertagandet inte avslutas, om detta strider mot barnets bästa på det sätt som avses i 3 mom.

Den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter ska bedöma förutsättningarna för fortsatt omhändertagande i samband med att klientplanen ses över, när barnet eller vårdnadshavaren ansöker om att omhändertagandet ska avslutas eller när det i övrigt visar sig nödvändigt.

Vid bedömningen av barnets bästa i ett ärende som gäller avslutande av omhändertagande skall utöver det som anges i 4 § 2 mom. hänsyn även tas till den tid vården utom hemmet varat, hur fästa barnet och den som vårdar det utom hemmet är vid varandra, umgänget mellan barnet och dess föräldrar samt till barnets åsikt.

Omhändertagande upphör när barnet fyller 18 år.

Vid bedömningen av barnets bästa i ett ärende som gäller avslutande av omhändertagande ska utöver det som anges i 4 § 2 mom. hänsyn även tas till den tid vården utom hemmet varat, hur fästa barnet och den som vårdar det utom hemmet är vid varandra, umgänget mellan barnet och dess föräldrar samt till barnets åsikt.

Omhändertagande upphör när barnet fyller 18 år.

79 §

Övervakning av vård utom hemmet

Placerarkommunen ska övervaka att barnets placering i familjevård eller anstaltsvård förverkligas enligt denna lag och att barnet under den tid placeringen varar får de tjänster och stödåtgärder som det behöver och som placeringskommunen i enlighet med 16 § 2 och 3 mom. ska ordna.

Verksamheten på platsen för vård utom hemmet övervakas dessutom av placeringskommunen och av regionförvaltningsverket. Vid övervakningen ska de samarbeta med den placerarkommun som nämns i 1 mom.

Om den kommun som placerat barnet upptäcker sådana missförhållanden eller brister i verksamheten på platsen för vård utom hemmet som kan påverka vården eller omsorgen om de placerade barnen, ska den utan hinder av skyldigheten att iakttä sekretess omgående underrätta den placeringskommun och det regionförvaltningsverk som avses i 2 mom. samt andra kommuner som enligt dess vetenskap har placerat barn på samma plats för vård utom hemmet om saken.

79 §

Övervakning av vård utom hemmet

Placerarkommunen ska övervaka att barnets placering i familjevård eller anstaltsvård förverkligas enligt denna lag och att barnet under den tid placeringen varar får de tjänster och stödåtgärder som det behöver och som placeringskommunen i enlighet med 16 b § ska ordna.

Verksamheten på platsen för vård utom hemmet övervakas dessutom av placeringskommunen och av regionförvaltningsverket. Vid övervakningen ska de samarbeta med den placerarkommun som nämns i 1 mom.

Om den kommun som placerat barnet upptäcker sådana missförhållanden eller brister i verksamheten på platsen för vård utom hemmet som kan påverka vården eller omsorgen om de placerade barnen, ska den oberoende av skyldigheten att iakttä sekretess omgående underrätta den placeringskommun och det regionförvaltningsverk som avses i 2 mom. samt andra kommuner som enligt dess vetenskap har placerat barn på samma plats för vård utom hemmet om saken.

*Denna lag träder i kraft den 20 .
Lagens 16 b § tillämpas från och med den 1 maj 2011.*

Åtgärder som krävs för verkställigheten av denna lag får vidtas innan lagen träder i kraft.
